

—820; Osnivanje i uloga brodarskih odbora na brodovima izvan domovine za vrijeme II svjetskog rata, 8, 809—832; D. Miljanić, Kvarnerski odred mornaričke pješadije u završnim operacijama, 6, 777—801; B. Pecotić, Mornarica NOVJ u obrambenim i napadnim dejstvima s o. Visa, 2, 131—150; D. Plenča, Mjesto i uloga otoka Visa u borbi nove Jugoslavije za međunarodno priznanje, 2, 107—130, i Organizacija i evakuacija dalmatinskog zbjega preko Visa, 2, 184—196; K. Pribilović, Mornarica NOVJ u prevoženju jedinica 8. korpusa početkom 1945, 7, 921—943; I. Šišević, Vis — baza transportne flote, 2, 197—204; H. Tartalja, Slobodni Vis kao sanitarni centar NOVJ, 2, 205—210; F. Trgo, Strategijsko-političko značenje otoka Visa u NOR-u, 2, 19—35; V. Uranija, Ustanak u Malom Ižu 26. VII 1942, 2, 211—239; Pomorske partizanske veze na području zadarskih otoka 1941—1943, 3, 83—107; Pomorske partizanske veze na području zadarskih otoka 1943—1945, 4, 5—21; Mornarički odred »Ražanac« odnosno »Nin«, 5, 689—702; Organizacija Mornarice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u sjevernoj Dalmaciji, 6, 737—762; Partizanski logor na Dugom otoku, 7, 895—919; Doprinos otoka Ugljana Mornarici NOVJ, 8, 795—808; J. Vasiljević, Sukobi nemačkih i partizanskih brodova na Jadranu 1943—1945, 1, 31—91; Nemački planovi za osvajanje Visa, 2, 59—85; Ofenzivna dejstva savezničkih snaga s otoka Visa, 2, 151—163; Nemačka mornarica u odbrani Kvarnerskog područja i Istre, 5, 703—706; Nemački prepadi na naše luke i sidrišta posle poraza u Dalmaciji, 3, 67—81; Koreni partizanske aktivnosti na Jadranu, 8, 783—793.

T. Macan

HISTORIJSKI PRILOZI U KRČKOM ZBORNIKU I—III, 1970—71.

Zadnjih godina pojavilo se u Hrvatskoj više zbornika posvećenih problematici pojedinih krajeva koji, među ostalim, sadrže i priloge iz lokalne povijesti. God. 1970. pojavio se i prvi svezak *Krčkog zbornika*, a 1971. izdana su još dva sveska. Zbornik izdaje Krčko povijesno društvo (podružnica Povijesnog društva Hrvatske), a glavni urednik je Petar Strčić. Sv. I i II uredio je P. Strčić, a sv. III F. Matejčić. Po obimu, broju suradnika i kvaliteti radova tri sveska ovog zbornika još su jedan vrijedan doprinos našem znanstvenom i uopće kulturnom životu koji dolazi iz riječke regije. Za nj treba zahvaliti prije svega inicijatoru zamisli o pokretanju takve edicije i animatoru suradnika dr N. Španjolu (umro je upravo kada su bili u toku završni radovi na izdavanju prvog sveska), Krčkom povijesnom društvu, glavnom uredniku i podršci društveno-političkih organizacija.

Tri sveska zbornika sadrže priloge iz različitih područja, o čemu govore i naslovi rubrika: Zemljopis, Gospodarstvo, Prirodne znanosti, Povijest, Narodni život i običaji, Likovne umjetnosti, Muzička umjetnost, Varia, Suvremenici, Sjećanja, U spomen, Ocjene i prikazi, Bilješke. Historiografskim radovima obuhvaćeno je razdoblje krčke povijesti od rimskih vremena do NOB, a po područjima se kreću od političke, kulturne i gospodarsko-društvene povijesti do povijesti iseljništva, životopisa, heraldike, građe i dr. Mnogi od priloga po svom značaju prelaze okvire lokalne povijesti.

Sv. I, 1970. — U raspravi: »Knezovi Frankapani kao krčka vlastela« (125—180) N. Klaić prikazuje odnose između Frankopana i Mlečana, te Frankopana i stanovnika otoka Krka, prateći proces pretvaranja krčkih knezova od mletačkih činovnika u samostalne gospodare otoka. Raspravom je obuhvaćeno razdoblje od početka XII st., kada kasniji Frankapani dobivaju od Venecije krčko kneštvo, do 1480. kada su ga definitivno izgubili.

U njihovim odnosima s Venecijom, koji su rezultat stvarnog odnosa snaga, N. Klaić odlučnu ulogu pridaje činjenici što su krčki knezovi stupili na susjedno hrvatsko

tlo, postali hrvatski velikaši i vazali hrvatsko-ugarskih kraljeva. Kroz tu prizmu promatra jačanje položaja krčkih knezova (sada već nasljednih) prema Veneciji, privremeni gubitak krčkog kneštva (1244—1260), prestanak mletačkog suvereniteta nad Krkom (1358) i konačni gubitak kneštva.

Odnos između krčkih knezova i otočana N. Klaić uzima kao odnos između knezova i općina. Općine su, kaže ona, organizacione jedinice koje čuvaju interes svojih stanovnika, bez obzira da li je njihovo središte Krk ili koji kaštel. Iz izlaganja N. Klaić može se razabrati kako su krčki knezovi izgrađivali svoju vlast na otoku. Nakon što su, uz određena godišnja davanja, dobili od Venecije pravo na ubiranje svih javnih tereta, oni su mogli pojedine građane, dotad u davanjima (pa prema tome i pravno) jednake s ostalima, osloboditi podavanja i time stvoriti novi sloj, »staleški organizirano plemstvo« kao oslonac svoje vlasti. S druge strane, oni svoju vlast jačaju potiskujući općine. Proces »feudalizacije« — koji se ogleda prije svega u povećanju broja činovnika koje knez postavlja u upravi grada ili kaštela, te u pokušajima širenja vlastelinstva prisvajanjem općinskih pašnjaka — dovršen je do polovine XIV st. kada su krčki knezovi uspostavili puno gospodstvo nad općinama.

Ocjenjujući vladavinu krčkih knezova na Krku do 1480. N. Klaić smatra da je u pogledu iskorištavanja stanovništva ona bila povoljnija nego kasnija mletačka vlast, a naročito ističe ulogu koju su Frankopani kao domaći ljudi odigrali u očuvanju kulturne baštine otoka i u njegovanju hrvatskog jezika kao jezika zakona i dnevne upotrebe na svojim posjedima.

N. Bonifačić Rožin, »Zidine Zvanimirova i Bašćanska ploča« (181—200), nudi neka nova čitanja Bašćanske ploče i nova tumačenja njenog sadržaja. U Katastiku dobara bratovštine sv. Ivana u Vrbniku autor je našao, u prijepisima isprava iz XV st., lokalitet »Svanimirov« (u citatu je ispušten upravo redak s nazivom lokaliteta, što nije navedeno u ispravicima, ali se može uočiti na temelju priloženog faksimila) i posjed »murai di Sminivero« (očito iskrivljeno ime Zvonimir). Autor je zaključio da se tu radi o lokalitetu koji se još u XV st. tako nazivao po gradu ili dvoru u kojem je kralj Zvonimir stanovao dok je boravio na Krku i po posjedima koje je Zvonimir dao opatiji sv. Lucije kod Baške. Potvrdu za svoje pretpostavke traži na Bašćanskoj ploči, te daje neka nova čitanja, prije svega oštećenih mjesta. Smatra da se na natpisu opata Držihe ne nabrajaju imena svjedoka, kako se dosad mislilo, nego da su to nazivi zemalja koje je Zvonimir darovao opatiji. Čitanje tih mjesta daje kombinirajući nejasna mjesta na ploči s nazivima iz kasnijih dokumenata, suvremenim toponimima, historijskim zbivanjima i narodnom predajom, te zaključuje da se radi o zemljama koje se nalaze na visoravni Krase zapadno od brda Hlama i Triskavca. Smatra da se tu nalazilo područje kasnije nazivano »Zvanimirov«. Autor također drugačije čita jedno mjesto sa zapisa opata Dobrovita. Tvrdi da se ne može čitati »Mikula v' Otočci«, već da se tu radi o lokalitetu »Cikula v' Otočci« na Krku. Ponešto nategnutom kombinatorikom taj naziv identificira s dosta kasnijim nazivom »Mul z Opatijami«, smatrajući da se pod njim također kriju lokaliteti iz natpisa opata Držihe, odnosno lokalitet »Svanimirov« iz XV stoljeća.

V. Štefanić, »Dobrinjski pjesnik-glagoljaš Ivan Uravić (1662—1732)« (201—222), objelodanjuje pjesme tog dobrinjskog plovana. Konstatira da se Krk uopće ne može pohvaliti nekim izrazitim književnim imenom prije XIX st., te da »u nestašici originalnog pjesništva neće biti suvišno da otmemo zaboravu dvadesetak pjesama i pjesmica jednog domaćeg stihotvorca« (201).

I. Žic-Rokov, »Galijoti otoka Krka (Prema spisima Biskupskog arhiva u Krku)« (223—234), najprije zaključuje na temelju literature i objelodanjene građe da su Krčani do odlaska Frankopana s otoka 1480. služili kao galijoti na mletačkim lađama i lađama krčkih knezova. Za razdoblje mletačke vladavine (1480—1797) veoma interesantne podatke nalazi u spisima Biskupskog arhiva u Krku. Nalazi da su Krčani bili obavezni služiti na mletačkim lađama i na galiji koju je morao opremati

Krk, odnosno od početka XVII st. zajedno Krk, Cres i Rab. Zatim donosi konkretne podatke o tome koliko je teška i opasna bila galijotska služba, kako su je pojedinci zbog toga nastojali izbjeći i uz cijenu vlastitog ekonomskog upropaštavanja, te kako je ponekad zbog masovnog dizanja na lađe čitav otok stradao s nedostatka radne snage.

I. Ostojić, »Benediktinska kulturna baština na otoku Krku« (235—254), piše o nasljeđu koje je ostalo iza sedam benediktinskih samostana koliko ih je ukupno bilo na Krku (ženski samostan sv. Marije u Krku postoji i danas). Autor konstatira da je u benediktinskim samostanima upotrebljavan slavenski jezik u liturgiji. Zbog toga se ne slaže s mišljenjem po kojem su benediktinske samostane na Krku osnovali benediktinci iz drugih evropskih zemalja (najraniji su osnovani u XI st.), jer smatra nemogućim da bi ti redovnici, inače širitelji latinskog jezika i provoditelji unifikacije redovničkog života, došavši na Krk prihvatili slavenski jezik. Njegovo je mišljenje da su te samostane osnovali učenici ili nasljednici sv. Metoda koji su kasnije primili benediktinsku regulu, a zadržali slavensku liturgiju. Autor smatra da je glagoljica u cjelini »najznačajniji kulturni spomenik što su ga krčki benediktinci ostavili na čitavom otoku« (238). Dalje govori o glagoljskim spomenicima benediktinskog porijekla, o važnijim ličnostima iz reda benediktinaca na Krku, o djelatnosti benediktinaca u dobrotvorne svrhe, o njihovom školstvu, skriptorijima, graditeljstvu, slikarstvu, glazbi i sl. U ovom su prilogu, kako kaže sam autor, »sakupljeni na jedno mjesto fragmenti inventara kulturne ostavštine benediktinaca na našem najvećem otoku« (246). Vrijedan je priložen popis izvora (objelodanjenih i neobjelodanjenih) te literature za povijest benediktinaca na Krku.

B. Zmajić, govori o »Grbovima krčkih knezova, kasnijih Frankopana« (255—257), tj. o izvornom, jednostavnom grbu kojem je osnovni motiv šesterokraka zvijezda i zatim o prijelazu na novi, kada su krčki knezovi poslije 1428. počeli isticati svoje tobožnje srodstvo s rimskom patricijskom porodicom Frangipani. Od tada počinju upotrebljavati novi, »govoreći« grb s dva lava koji lome kruh (*leones frangentes panem*).

S. Frančišković donosi zanimljivu raspravu o »Mletačkom gospodarenju šumama otoka Krka« (259—284). Do kraja frankopanske vladavine 1480, smatra autor, dio otočkog šumskog kompleksa bio je već iscrpljen, ali je samo stanovništvo, gledajući na šumu kao glavnu potporu poljoprivredi (prije svega zbog ispaše stoke), uspijevalo nametnuti izvjesne mjere zaštite. Po dolasku pod mletačku vlast 1480, kaže autor, šume — koje su dotada služile uglavnom za podmirivanje lokalnih potreba — počinju se iskorištavati gotovo isključivo kao izvor sirovina za gradnju mletačkih brodova. Mletačke vlasti zbog toga uređuju pravne odnose na način koji najbolje odgovara toj svrsi. Venecija shvaća šume samo »kao sirovinsku bazu jednog važnog trgovačkog artikla« (270). Uskoro i sami mletački službenici na otoku uviđaju da će nesmiljena eksploatacija dovesti do uništenja šuma, ali Venecija, brinući se kratkovidno isključivo za trenutni interes svoje mornarice, ne donosi mjere za očuvanje i racionalno iskorištavanje šuma. Takvi propisi o zaštiti istarskih šuma (zabrana paše, zaštita od požara, pomlađivanje i prorjeđivanje) doneseni su na početku zadnje četvrtine XVIII st., ali tada je bilo već prekasno. Autor ostavlja otvoreno pitanje, odnose li se ovi propisi i na otok Krk, kako neki autori tvrde, ali se na njih ipak osvrće smatrajući da oni »kodificiraju mletačko stanovište prema korišćenju šuma u toku XVIII stoljeća« (275). Prema autorovu mišljenju, ove mjere nisu mogle koristiti jer su obraćale pažnju samo određenoj vrsti šume (hrastovoj, iz koje se dobivala građa za brodove), a druge komplekse prepuštale nekontroliranom iskorištavanju. S druge strane su vlasnici onih šuma za koje je Venecija bila zainteresirana bili različitim zabranama i obavezama gotovo deposeđirani, te su radije upropaštavali šumu kako bi se oslobodili obaveza i izvukli iz nje bar neku korist. Prema

mišljenju autora, takav stav, prisutan u toku čitave mletačke vladavine, bitni je uzrok devastacije krčkih šuma.

U svom prilogu M. Bolonić piše opširno »O životu i radu Ivana Feretića (1769—1839)« (285—349), svećenika glagoljaša i (između ostalog) pisca prve krčke povijesti. Feretić je dosad u literaturi zahvaćen parcijalno, a Bolonić prikazuje u cjelini zanimljiv lik toga čovjeka, koji je stekao izvjesno više obrazovanje u Italiji, zatim djelovao kao kapelan u rodnom Vrbniku a kasnije se prihvatio pisanja o različitim temama. Autor iznosi djelatnost Feretića kao svećenika, a zatim prikazuje njegova djela koja su sva ostala u rukopisu (od nekih su objelodanjeni samo fragmenti): povijesna (povijest otoka Krka, ljetopis iz vremena francuske vladavine u našim krajevima), zbirku pjesama, filozofsko-teološke rasprave, nazivlje bilja i životinja i dr. Najobimnija su Feretićeve povijesna djela. Autor ističe da ona nisu kritična, ali da su korisna kao izvor za lokalnu povijest, geografiju i etnologiju. Ova rasprava je zanimljiva i zbog izvjesnih elemenata u Feretićevim shvaćanjima na koje autor upozorava. Feretić je, naime, isticao svoju ljubav prema narodnom jeziku i prema domovini i zanosio se idejom slavenstva, te se po tome (njegova djela nastala su između 1812. i 1830.) može ubrojiti među preteče ilirizma.

P. Strčić, »Nekoliko podataka o otoku Krku i 'Našoj slogi' 1870. godine« (351—369), piše o ulozi pojedinih Krčana u narodnom preporodu i političkom životu Istre i Kvarnerskih otoka. Posebno ističe ulogu A. Karabaića kao urednika »Naše sloge« pokrenute 1870. u Trstu, smatrajući da je on dosad stavljan u sjenu M. Bastijana više nego što bi to bilo opravdano. Uz članak prenosi dopise i vijesti sa Krka i o Krku objelodanjene u »Našoj slogi« u toku 1870. Na kraju dodaje članak M. Mandića objelodanjen u istom listu 1926. u povodu smrti A. Karabaića — članak koji je najpotpunija od dosad objelodanjenih biografija ove ličnosti.

I. Čizmić, »Prilog za životopis Nika Grškovića istaknutog hrvatskog iseljenika« (371—383), prikazuje neke momente iz života i rada jednog od naših najzaslužnijih iseljenika. N. Gršković (rođen u Vrbniku 1863, umro u New Yorku 1949) svećenik i starčevićanac, emigrirao je u SAD 1901. Ondje je postao potpredsjednik »Hrvatske Narodne Zajednice« i urednik njenog glasila »Zajedničar« (1909), odigrao najvažniju ulogu u osnivanju »Hrvatskog saveza« (1912), postao njegov predsjednik i urednik njegova glasila »Hrvatski svijet« (od 1917. »Jugoslavenski svijet«, od 1921. »Svijet«). Uz neke momente iz rada do 1914 (uspješna borba protiv odluke da se u popisu pučanstva u SAD 1910. svi Slaveni iz Austro-Ugarske uvedu kao Austrijanci ili Mađari, agitacija protiv mađarskih nasilja u Hrvatskoj) autor se najviše zadržava na Grškovićevu radu za vrijeme prvoga svjetskog rata, kada je Gršković, kao član Jugoslavenskog odbora, aktivno djelovao u cilju oslobođenja Hrvatske i njenog ujedinjenja sa Srbijom i Crnom Gorom u zajedničku državu, ali kada je također počeo sumnjati u spremnost Srbije da prihvati Jugoslaviju kao novu državu (ne kao proširenu ili Veliku Srbiju). Gršković je želio da se odluka o stvaranju zajedničke države i o njenom unutrašnjem uređenju donese na temelju prava na samoodređenje (bio je pristaša federalističkog i republikanskog uređenja), a simpatizirao je i s Oktobarskom revolucijom. Nakon rata razišao se s režimom nove države, te se povukao s političkog polja i posvetio radu u iseljeničkoj organizaciji. Za vrijeme drugog svjetskog rata simpatizirao je s NOB-om. Među hrvatskim novinarima, društvenim i političkim radnicima u SAD, smatra autor, »prvo mjesto pripada don Niki Grškoviću, kako po duljini vremena što ga je tomu poslu posvetio i uspjesima što ih je postigao, tako i po umnoj i duhovnoj snazi koju je u tom radu pokazao« (372).

U Zborniku je objelodanjen memoarni zapis pok. A. M r a k o v č i ć a - A n d r a č i ć a pod naslovom »Moji susreti s talijanskim okupatorom u Puntu 1920/21. godine« (385—396). U njemu je autor zabilježio svoje doživljaje u Puntu, gdje je bio župnik za vrijeme talijanske okupacije Krka nakon 1918. Opisuje postupke D' Anunzijeve vojnika koji nisu prezali ni od maltretiranja svećenika, ako su osjetili da su

im politički protivnici. U dokumentu ima nešto podataka o organiziranju oružanog otpora okupatoru od strane stanovnika Punta, o »republici« koja je potrajala dva-desetak dana, do dolaska regularne talijanske vojske koja je imala obaviti predaju otoka jugoslavenskim vlastima na proljeće 1921.

B. Janjatović i P. Strčić, »Izvještaj krčkog kotarskog načelnika Iva Vitezića od 15. I 1935. godine« (397—434), objelodanjuju opširniji dokument interesantan kao izvor za ekonomske, društvene i političke prilike na Krku u vrijeme šestojanuarske diktature. U dokumentu je riječ o stanju uprave i financija, o cestovnim i parobrodarskim vezama, o obrtu, trgovini, turizmu, poljoprivredi, stočarstvu, školstvu i zdravstvu. Situacija je na tim područjima prikazana kao porazna, a karakteristično je — kako se ističe u uvodu tiskanom ispred dokumenta — da krčki kotarski načelnik, u želji da istakne lojalnost režimu poslije atentata izvršenog na kralja Aleksandra tri mjeseca ranije, prikazuje političko raspoloženje na otoku kao veoma povoljno po režim. Međutim, stanovništvo je zbog ekonomskih prilika postajalo sve nezadovoljnije. Štaviše, 1934. otkrivena je ilegalna komunistička organizacija na otoku, a istražni postupak vodio je sam kotarski načelnik.

I. Jelenović, »Talijanski okupator 1942. godine o Dobrinjcima (Jedna stranica krčke povijesti)« (435—442), objelodanjuje dva dokumeta (u talijanskom originalu i prijevodu) iz vremena talijanske okupacije Krka za drugoga svjetskog rata. Prvi dokument je kratki dopis talijanskog Civilnog povjereništva za otoke Krk i Rab upućen općinama otoka Krka, a drugi je povjerljiv odgovor Općine Dobrinj o političkoj situaciji u općini. Potonji je uvjerljivo svjedočanstvo o neraspoloženju stanovnika Dobrinja (od seljaka do učitelja i svećenika) prema okupatoru i o neuspjehu okupatora da ih pridobije za talijanstvo i fašizam. Svjedočanstvo je tim vrednije, što potječe od samog okupatora.

Izvan rubrika je tiskan članak V. Kljakovića, »Oslobođenje Krka aprila 1945. godine« (7—16). Autor opisuje operacije oslobođenja otoka, smještajući ih u sklop širih strateških poteza IV armije. Ti su potezi imali za cilj zauzimanje onih naših krajeva koji su bili izvan granica stare Jugoslavije (Rijeka, zapadni kvarnerski otoci, Istra i Slovensko primorje).

Sv. II, 1971. — N. Klaić, »Društvena struktura kvarnerske općine u razvijenom srednjem vijeku« (111—144), analizira Senjski statut (1. dio nastao oko 1388, a 2. prije 1470) i na temelju njegovih odredaba prikazuje društvenu strukturu grada i njegova kotara. Stanovništvo se prema statutu dijeli na plemiće, vijećnike, pučane i stanovnike gradskih sela. Prema tome se društvena struktura Senja u XII i XIV st. ne razlikuje od one u drugim kvarnerskim općinama, tj. od slike koju je autorica stvorila već ranije na temelju Vinodolskog i Vrbanskog statuta. Zaključuje dakle da »Istra, Kvarner i Hrvatsko primorje čine istovetno pravno područje pa valja tražiti zajedničku genezu ovih pojava« (129), a zajedničko porijeklo toga društvenog uređenja nalazi u slavenskoj slobodnoj općini, kakvu je u ranom srednjem vijeku stvorio Bizant. Na temelju analize drugih izvora dokazuje da je i Hrvatsko primorje bilo uključeno u bizantsku Dalmaciju te da se »političko jedinstvo obalnih krajeva i otoka razbilo tek u XII stoljeću« (132).

L. Margetić, »Bračno imovinsko pravo prema Krčkom statutu na latinskom jeziku« (145—177) iz XVI st., analizira razlike između starih i novih propisa, te njihovo provođenje u praksi. Autor zastupa mišljenje da su stare odredbe nastale pod utjecajem bizantske »Ekloge« iz VIII st. a nove pod utjecajem mletačkog prava prilagođenog krčkoj tradiciji. Bizantski pravni sistem uveden je na Krku kao dijelu bizantske Dalmacije, a činjenicu da se taj sistem zadržao i nakon uvođenja novog sistema u bračno imovinsko pravo u Bizantu i da na nj nisu utjecali ni Hrvatska

ni Ugarska ni Venecija autor tumači kao posljedicu nemoći tih država da nametnu svoju vlast ovom području. Venecija je tek u početku XVI st. uspjela da njene pravne norme budu prihvaćene.

U prilogu »Gradske zidine i ulice u Krku (Povijesna istraživanja)« (179—255) I. Žic-Rokov iznosi rezultate svojih dugotrajnih, prije svega arhivskih, istraživanja o postanku i sudbini građevinskih objekata u Krku. Govori o gradskim zidinama (najstariji ostaci su iz I st. pr. n. e.) i pojedinim objektima na njima (utvrdama i gradskim vratima), te utvrđuje da su kaštel sagradili Krčki knezovi u drugoj polovici XII stoljeća. Zatim prati razvoj trgova i ulica polazeći od osnovnog, rimskog tlocrta grada, pri čemu je identificirao i odredio položaj 15 nestalih crkava i kapela za koje se dosad uglavnom nije znalo.

U prilogu »O 'nekadašnjem mostu' između Krka i kopna« (257—266) D. Klen dokazuje da se tvrdnja u starijoj i novijoj historiografiji o postojanju mosta između Krka i kopna u XV st. temelji na krivom prijevodu zapisa mletačkog poslanika A. Vinciguerre iz 1481.

B. Gušić, »Endemska guša i naseljenje na otoku Krku« (267—285), govori o utjecaju etnogenetskih i migracionih procesa na pojavu i nestajanje ove bolesti na Krku. S tim u vezi obraća pažnju na kretanje stanovništva na Krku — doseljavanje novog stanovništva, miješanje, emigriranje, smanjenje i povećanje broja stanovništva pod utjecajem različitih gospodarskih i političkih činilaca i sl. — od vremena doseljenja Slavena do danas.

Lj. Karabaić, »Značenje veze komande II POS-a s otokom Krkom« (287—299), opisuje zbivanja na Krku koji su nakon kapitulacije Italije 1943. zauzeli Nijemci, akcije partizanske borbene grupe na otoku i uspostavljanje stalne veze između komande II Pomorskog obalskog sektora i Krka (kolovoz 1944), preko koje se od tada borbeni grupa opskrbljuje hranom i municijom i prebacuju s Krka borci mobilizirani za mornaricu.

Sv. III, 1971, izdan je kao »Spomenica gimnazije 'Čedo Žic' u Krku 1921—1971«, te je najveći dio priloga nastao u povodu proslave 50-godišnjice osnutka te gimnazije. V. Štefanić, »Historijski podaci o srednjoj školi u Krku (XV—XIX st.)« (11—33), govori o razvoju srednjeg školstva u Krku za vrijeme mletačke vladavine (zasebno poglavlje posvećuje školovanju glagoljaša), a zatim u vrijeme prve austrijske, francuske i druge austrijske vladavine do uključanja Krka 1921. u Kraljevinu SHS. Na to se nadovezuje prilog F. Matejčića koji obuhvaća »Razvoj krčke gimnazije od 1921. do 1971. godine« (35—86). Isti autor donosi pod naslovom »Imena govore« (87—100) popis učenika koji su završili I i II razred šk. god. 1921/22., maturanata od 1934—70, te nastavnika i direktora od 1921—71. O Čedi Žicu, čije ime danas krčka gimnazija nosi, piše R. Miler u prilogu »Čedo Žic — prvi sekretar Kotarskog komiteta SKOJ-a za otok Krk« (105—108), a V. Fiuman donosi svoje »Sjećanje na Čeda Žica« (123—126). Pod naslovom »Iz dnevnika« (109—122) objelodanjeni su dijelovi dnevnika Č. Žica iz razdoblja od 1939—41. U rubrici »Sjećanja« (229—244) pišu o životu i radu krčke gimnazije J. Capponi, M. Bolonić, I. Žic-Rokov, L. Grakalić, D. Franović i B. Randić.

Ovaj svezak sadrži i neke druge uobičajene rubrike, među njima i rubriku »Povijest«.

U prvom prilogu u toj rubrici B. Fučić piše o »Jurandvorskim ulomcima«, o četiri kamena ulomka s dijelovima glagoljskog natpisa pronađenim 1864. i 1957. u crkvi sv. Lucije u Jurandvoru. Zbog identične tehnike klesanja, veličine slova i istovetnosti materijala (koju potvrđuje petrografska analiza) autor zaključuje da se radi o dijelovima jednog natpisa. Paleografskom analizom utvrđuje da je natpis

nastao na početku XII st., tj. u vrijeme kada je nastala i Baščanska ploča. Zaključuje da su ulomci dio druge Baščanske ploče koja je bila suprotni, lijevi plutej crkvene ograde (septuma) i da se na njoj nastavlja tekst sa prve ploče.

V. Oštrić, »Hrvatski tipografi i tiskara 'Kurykta'« (177—187), prikazuje rad tiskare u Krku, koju je osnovao biskup A. Mahnič, jedan od vođa slovensko-hrvatskog klerikalizma, i koja je postojala od 1899. do 1920. Iako su bili učlanjeni u »Società dei tipografi del Litorale« sa sjedištem u Trstu, hrvatski tipografi u toj tiskari zadržali su veze s »Hrvatskim tipografskim društvom« u Zagrebu, te se i ovo bavilo njihovim problemima. Na temelju podataka iz »Hrvatskog tipografa« autor govori o odnosima poslodavca i tipografa u toj tiskari, napose o štrajkovima 1905, 1907. i 1909, o nastojanju tršćanske i zagrebačke organizacije da se ti odnosi srede i o bojkotu tiskare koji su te organizacije proglasile.

V. Dorčić piše »O turizmu u Baški« (189—199) od njegovih početaka 1910. do danas, a u rubrici »Povijest« objelodanjena je i maturalna radnja D. Žic pod naslovom: »Upoznajmo materijalnu kulturu drevnog primorskog grada Krka« (201—213), s opisom pojedinih građevinskih objekata koji su nastali u vremenskom rasponu od rimskog razdoblja do baroka.

Nikša Stančić

ISTORIJSKI RADOVI U ZBORNIKU MATICE SRPSKE ZA DRUŠTVENE NAUKE 31—54, N. Sad, 1962—1969.

Od tridesetog broja Zbornika Matice Srpske, koji je posljednji prikazan u Historijskom Zborniku (XVI, 1963), prošlo je osam godina, a za to vreme je izašao veliki broj članaka, rasprava i priloga koji ostavljaju utisak da je redakcija i nadalje najveći broj stranica otvorila onima koji su zanimljivi sa istorijske tačke gledišta a koje ćemo u našem prikazu, radi jasnoće i preglednosti, prikazati po epohama istorijskih zbivanja grupišući ih po određenoj hronologiji i bliskosti tematike o kojoj je reč. U tom smislu najpre ističemo da se na ranu istoriju odnosi mali broj radova, a to će reći da je orijentacija saradnika tokom ovog vremena bila pretežno usmerena ka problemima novije i najnovije istorije.

Na srednjevekovnu istoriju odnosi se članak Jaroslava Šidaka, *Heretički pokret i odjeci husitizma na slavenskom jugu* (31, 1962, 5—24) u kojem nas je pisac, ponešto bliže, upoznao sa odjecima husitizma kod jugoslovenskih naroda, pri čemu se posebno osvrnuo i na Bosnu gde je heretički pokret »crkve bosanske« uhvatio najdublji koren, a poglavitu je pažnju obratio pojavi husitizma u Sremu, gde se on mahom proširio u naseljima s leve strane Dunava, u kojima je živelo mađarsko katoličko stanovništvo. Na istu epohu se odnosi i članak Ljubomira Nedeljkovića, *O našem srednjevekovnom novcu sa natpisom »Karulus«* (40, 1965, 5—25), koji osvetljava jednu stranu srpsko-mađarskih odnosa u srednjem veku. U njemu je pisac dokazao da se pod tim imenom krije novac kralja Milutina iz vremena oko 1312, koji je kovan prilikom njegovog pokušaja da se domogne Srema, severoistočnog dela Bosne, Mačve, Beograda i Braničeva; ti su krajevi bili deo Dragutinove vazalne države koju je on od Mađara dobio u leno nakon ženidbe sa ugarskom princezom Katarinom.

Zbornik je objavio i dva priloga koji govore o periodu turske vladavine i to:

Dušanka Bojanić-Lukač, *O prošlosti galipoljskih Srba* (48, 1967, 91—94), dokazuje da galipoljski Srbi predstavljaju izgnanike iz Srema, te u tom smislu donosi nekoliko podataka u vezi sa njihovim nasilnim preseljavanjem u Trakiju. Đurđica Petrović, *Prilog istoriji Bačke u XVI veku* (48, 1967, 95—105), daje osvrt

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Redakcioni odbor:

IVAN KAMPUŠ
OLEG MANDIĆ
BERNARD STULLI
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik:

JAROSLAV ŠIDAK

Izdaje
Povijesno društvo Hrvatske
Zagreb